

L'homenatge dels escriptors

Des de les primeres produccions escrites en català la mar, en especial la Mediterrània, ha estat sempre present, de forma realista o poètica, en la literatura catalana. L'antologia 'Llibre del mar', de Josep Romeu, del 53, ha quedat desfasada.

Jack Aubrey, el capità de vaixell anglès, protagonista de *Master and Commander*, primer volum de la sèrie d'aventures de l'època napoleònica creada per Patrick O'Brian, l'escriptor irlandès resident al Rosselló, no comprèn com els habitants de Maó, en aquella Menorca anglesa, no entenen ni un borrall d'espanyol. "Vostè s'oblida –li diu el seu interlocutor, Stephen Maturin– que és el català la llengua que es parla en aquestes illes". "Què és el català?", demana el capità. "La llengua de Catalunya, de les illes, de tota la costa mediterrània fins a Alacant. De Barcelona. De Lleida. De les zones més riques de la península", li respon. "Em deixa sorprendre. No en tenia ni idea. Una altra llengua, senyor? Però jo diria que s'assemblen molt", diu el capità. "Ah, no, res d'això! No s'assemblen gens ni mica. És una llengua molt més bella. Més erudita, més literària. Molt més acostada al llatí". El diàleg continua i això permet de continuar l'elogi descriptiu del català, elogi llegit per milions de lectors anglo-saxons i de cada cop més llengües –tret, incomprendiblement, de la catalana– perquè les aventures de Patrick O'Brian, l'epopeia de Jack Aubrey, s'han convertit en un fenomen no solament literari, sinó social, en especial als Estats Units: més d'un milió i mig d'exemplars venuts d'aquesta sèrie, molts d'ells, lectors de prestigi –des d'escriptors i directores de diari a ministres– i l'entronització d'aquest autor, als seus vuitanta-dos

anys, com a gran novel·lista històric del segle.

El que gairebé tot el milió i mig de lectors nord-americans de la sèrie desconeix és que la literatura que ha produït, i produeix, a hores d'ara, la zona més extrema del Mediterrani occidental és, majoritàriament, catalana.

L'illa veïna, Mallorca, per exemple, va ser objecte l'any 1967 de l'antologia *Viatge literari a Mallorca*. La va preparar un escriptor que ha descrit el Mediterrani moltes vegades, Baltasar Porcel. Una

un dels quals, l'Arxiduc Lluís Salvador d'Habsburg-Lorena "fou escrit directament en la forma dialectal mallorquina".

L'antologia de Romeu. El tema mariner és clau en la literatura catalana. Clau i recurrent. Obsessiu, a vegades. Josep Romeu, filòleg i historiador de la literatura, va ocupar-se'n l'any 53. Aquest any va publicar el *Llibre del mar*, que era, més que una antologia, una aproximació panoràmica a la relació que el mar ha tingut amb la literatura catalana. "El motiu mariner –deia als advertiments preliminars– es transmet des de la gloriosa prosa dels nostres cronistes a l'íntima veu dels lírics més exigents de l'època actual, des de l'humanisme medieval al de Costa i Llobera i Ribà, de Lull i Ausiàs March a les modernes promocions, sempre el mateix i sempre renovat. Hi ha, a més, la consciència d'una pàtria indiscutible en el Mediterrani sentida des de Desclot, i àdhuc abans i tot d'ell, a Foix i tots nosaltres; la fal·lera d'aventures des de Joanot Martorell als moderns que han solcat els mars més extrems; l'evasió il·lusionada en el viatge, que ja no és ben bé l'aventura; la simple contemplació i, en fi, la imatge poètica, amb la qual el mar s'intimitza en el líric".

Josep Romeu classifica l'obra produïda pels escriptors catalans en relació al mar en set apartats. "Conquesta i nostàlgia d'un imperi" és un tema present en les cròniques, però també en Foix. Un poe-

Entre 'El mar' de Blai Bonet i 'La mar' de Josep Ballester, la llista d'una hipotètica antologia del mar s'ha incrementat notablement.

gran majoria dels textos seleccionats són descripcions de paisatges mariners, fetes des del mar o des de terra. I els autors poden ser mallorquins o no. N'hi ha molts del Principat: Pla, Foix, Carner, Rusinyol, Verdaguer, Espriu, Sagarra... Dels quaranta-nou autors, diu Porcel, vint-i-dos són mallorquins, catorze del Principat, cinc d'expressió castellana i vuit estrangers,

ARXIU / RAFA GIL

ma seu, "Ens havíem banyat a la cativa...", expressa "l'amarga actualitat d'aquest 'mar de tots', que ja no és nostre, 'sense dofins reials amb creus imperatius i els quatre pals', que Descot profetitzava, i sense l'orgull i la virior de redreçar des d'aquí l'antiga grandesa". A més, present en textos de Lluís Nicolau d'Olwer; Pere Serafi i Joan Pujol del segle XVI; Víctor Balaguer i Emerencià Roig.

L'aventura és el segon gran tema establert per Romeu. L'esperit d'aventura. Aquí hi trobem Martorell, *Curial e Güelfa*, Pla, o autors que anaren més enllà del Mediterrani, com Sagarra, Sales, Aurora Bertrana o Enric Blanco, el qual va navegar per l'Atlàntic l'any 1930, experiència recollida en el llibre *Boston-Barcelona*.

A continuació ve el Mediterrani com a pàtria antiga. "El nostre mar —escriu Romeu— ha estat la pàtria indiscutida i el bressol d'una comunitat de pobles i de cultures germanes que han creat una espiritualitat eficaça i operant, la qual, tot estenent-se per les seves costes i terres endins, ha fet possible el que hi ha d'etern, de constructiu i autèntic en la humanitat de tots els temps". Aquest esperit, el troba l'erudit a *Curial* i en el rector de Vallfogona, Costa i Llobera, Riba, Teixidor, Maragall, M. A. Salvà, Carner, Llorente, Alcover, J. S. Pons, Russinyol, i en la cançó popular del Mariner, "A la vora de la mar", coneguda per tot el Mediterrani en versions diverses i variants, diu Romeu.

El tema següent és el de la febre viatgera, el viatge com a evasió a penes. Joan Santamaria i sobretot Pla donen el màxim interès al capítol. Capítol que completen Villangómez, Rosselló-Pòrcel, Agellet i Garriga, Russinyol i Pere Quart.

El mar és un espectacle digne de ser contemplat. Això dona peu a un altre capítol, el cinquè, "L'espectacle mariner i l'actitud contemplativa". S'hi apleguen textos de Lluís, Verdaguier, Ruyra, sobretot Ruyra, Víctor Català, Roig i Raventós, Espriu, Ramon Planas, Pere Coromines, Manuel Brunet,

Foix, Josep Palau, Maragall i Boix i Selva.

La mar entrevista. El sisè es titula "La mar tot just entrevista". Aquí la mar és descrita de la costa estant, de la platja, de la ciutat i del port i això fa, considera Romeu, que el paisatge no tingui el relleu tan acusat ni tan dominador. Això fa, també, hi afegim nosaltres, que les possibilitats expressives siguin més lliures i per això, la llista d'autors encaixats en aquest capítol és extensa: Aribau, Rubió i Ors, Ixart, Costa i Llobera, M. A. Salvà, Carner, Miquel Ferrà, Sagarra, Bertrana, Puig i Ferrer, M. Aurèlia Capmany, Salvat-Papasseit, Folguera, Garcés, Canyameres, Dolç, Joan Barat, Joan Fuster, Sarsanedas i Bonet.

Finalment, "El mar com a imatge i simple pretext", amb Lluís, March, Alcover, Escasans, Gasol, López-Picó, Riba, Manent,

Arderiu, Leveroni, Salvat-Papasseit, Joan Llacuna, Rosselló-Pòrcel, Espriu, Palau i Fabre, Vinyoli, i Màrius Torres.

L'antologia de Romeu fa 250 pàgines, però en podria fer, feta avui, moltes més. A la nova antologia de la poesia valenciana del segle XX *Bengales en la fosca*, preparada per Josep Palomero, llegim que Josep Piera és autor de *Maremar* (1985), "una elegia inspirada en el Mediterrani, el nostre mar condemnat a la dissolució". Hi recordem també que un dels darrers llibres de

Lluís Alpera és *Amor de mar endins*, (1996), on "la seva veu pren un renovat to d'elegia i obri nous interrogants", segons frase d'Emili Rodríguez-Bernabeu citada per l'antòleg sense esmentar-ne l'autor. Sabrem que una de les millors poesies de Lluís Guarner (València, 1902-1986) es titula "Cançó marinera" i forma part del llibre *Cançons de terra i de mar* (1936).

Dalt, el port de Maó, una de les destinacions del capità Jack Aubrey, protagonista de 'Master and Commander'. Aquest va ser el primer volum de les popularíssimes novel·les d'aventures de Patrick O'Brian.

Si hi ha cap músic que canta a la mar, sobre la mar,

Josep Pla apareix a l'antologia de Josep Romeu. L'autor destaca de l'escriptor ampordanès la plasmació literària dels seus viatges pel mar.

La triada per l'antòleg de Miquel Peris i Segarra (Castelló de la Plana, 1917-1987) és "Marineret d'ulls blaus". I la de Maria Fullana, (València, 1958), "Mar última". Amb posterioritat a l'elaboració de l'antologia, Josep Ballesster (Alzira, 1961) publica *La mar*, premi Vicent Andrés Estellés del 96. En masculí, *El mar* de Blai Bonet marca l'inici, l'any 58, a la seva trajectòria de novel·lista.

Antologia a actualitzar. Caldria que Romeu actualitzés la seva antologia o que un altre historiador en fes una de nova i que ens expliqués com utilitzen el mar els escriptors que se n'han aprofitat. El fet és que el mar forma part, ja des del títol, o a vegades només en el títol, d'algunes de les obres més conegudes de la literatura catalana, i moltes d'elles han aparegut després de l'antologia. Tothom recorda *Te deix, amor, la mar com a penyora*, els contes que van descobrir, l'any 1975, Carme Riera. *Dins el darrer blau*, premi Pla, 94, el seu últim gran èxit, es basa en la frustrada fugida per mar d'un grup de jueus conversos mallorquins, l'any 1688. Calters publica el 1966 *Ronda naval sota la boira*. Tothom sap que Maria de la Pau Janer va confirmar les seves expectatives amb *Màrmara*, premi Sant Joan, llibre que pren el títol del Màrmara. Amb *La mar no està mai sola*, Saladrigas va obtenir el Carlemany del 96. Les aventures històriques marítimes són presents

a *Moro de rei*, de Pau Faner, premi Ramon Llull. Olga Xirinacs també en té una de fons marítim, *Mar de fons*, novel·la de transatlàntic. Margarida Aritzeta dues, pel cap baix: *Atlàntida* (1995), recreació del mite i, enguany, *L'herència de Cuba*, amors a banda i banda de l'Atlàntic.

El nou Romeu tindria molta feina a localitzar tota la producció literària relacionada amb el mar. En poesia, s'incrementa any sobre any. Tan sols a Columna, aquests dos títols recents: *Memorial de platges*, de Vinyet Panyella, i un títol tan explícit com és *Amb tot el blau del mar*, de David Paloma, descripció de ciutats i indrets mariners. Però amb els llibres de títol mariner no n'hi hauria prou. Caldria resseguir-los tots, des del moment que Carles Duarte inclou a *Terra* (1994), un poema titulat

"Mar". Sense descartar el rerefons marítim en el tema de l'illa i també en el del naufragi.

Un capítol molt ric és l'assaig marítim, el llibre d'estudi o de divulgació, a vegades de valor literari, com és *Sant Feliu de la Costa Brava* (1963), de Gaziell. Gaietà Rahola i Escofet i Josep Rahola i Sastre publiquen el 76 un detallada història de *La marina mercant de Cadaqués*. Esteve Fàbregas i Barri, el 61 i des de Lloret de Mar, *Dos segles de marina catalana*, i Xavier Garcia i Soler, *La vida marinera a Vilanova i la Geltrú*, premi Catalònia 1978. En aquest apartat, la darrera aportació és *Viatgers catalans al Carib: Cuba*, d'Isabel Segura Soriano.

El Mediterrani és també protagonista editorial, de volums illustrats de clara, i ben digna, d'una altra banda, inspiració editorial. Protagonista de *Catalunya des del mar. Pel car de fora* (1982), de Carlos Barral, i *El Mediterrani ciutat* (1986), de Xavier Febrés.

Després dels viatges de Pla, els adjectius de Ruyra, les cançons de Sagarra, les pedres irreals de J. V. Foix i el mar teatralitzat per Guimerà, la darrera aportació destacada a la literatura marítima, el darrer homenatge culte al mar, és el *Viatge per la mar de la Frau* (1995), de Ramon Gomis, el relat d'una navegació pel present i la memòria d'un fragment del Mediterrani, situat entre Salou i el Delta de l'Ebre.

Lluís Bonada

Literatura de canya i cordell al País Valencià

Joaquim Martí Mestre

Aquest estudi ofereix al lector una mostra d'un gènere, els col·loquis, que gaudí de gran popularitat a la València dels segles XVIII i XIX.

Denes 10 Editorial

"Col·l. d'Investigació Francesc Ferrer Pastor", 2

El bord

Toni Lloret Grau

El període històric que va des de la mort de Martí l'Humà fins el compromís de Casp capgirarà el futur de Catalunya, el País Valencià, Aragó i les Illes Balears. El cas de Frederic, fill del rei Martí de Sicília i nét de Martí l'Humà, n'és un dels més exemplificadors.

Bullent

"Esplai", 14

L'enviat

Josep Franco

Déu prepara una amnistia general per celebrar la seua jubilació l'any 2033, aniversari de la mort del seu únic fill, però Satanàs no ho pot permetre i decideix enviar Voltaire de nou a la Terra amb la intenció d'adquirir, al preu que siga, una ànima càndida.

Bromera

"L'eclèctica", 48